

Tomando uns chatos nun bar próximo á praza de Cascorro Méndez Ferrín sentenciou: “Brais Pinto pasará á historia”. Pensei que era o viño quen falaba e non o poeta xa galardoado nas Minervais de Santiago. A premonición cumpriuse, máis pola deriva política que pola vertente literaria coa que se iniciou o grupo. Se do afiadador imaxinario non houbera xurdido a UPG, seguramente a sona da súa roda non pasaría o alto do Rodicio. Seis ou sete libríños de poemas -de acrisolada calidade, non cabe dúbida- non dan para encher un capítulo da historia da literatura galega. Quen daba cohesión a Brais Pinto era o nacionalismo, manifestado externamente a través da pluma, aínda que o aspecto literario non era o preferido por todos os que participamos na súa fundación, entre os cales me atopo eu. A finais dos cincuenta xa empezaba a rebulir unha oposición cada vez maior á Ditadura, cuestionada inclusive por algúns que antes a serviran. Pero Galiza, como dicía Castelao, non se rebelaba. Aquí seguíase emigrando. Tras os culatazos da guerra xurdira unha xeración que aspiraba a combater o fascismo como galegos e non como españois. Pero carecía de referentes políticos. Os máis preocupados sabíamos que houbera un Castelao e un Alexandre Bóveda. Sobre todo Castelao, entre o pobo o home dos chistes. A partir deles pechárase a historia. Todo unha penumbra.

Ramón Piñeiro puxera o nacionalismo de remollo, deixando a acción política para os partidos españois. Impartía doutrina desde o confesionario da rúa de Xelmírez, sobre todo entre o sector universitario de Compostela. Era un predicador de tertulia, deses agora de moda nas televisións, verdadeiras enciclopedias que en media hora danlle a volta ao mundo sen saír da casa. Para as camadas criadas polo piñeirismo o galeguismo reducíase á literatura escrita no idioma do país. Non se debía corromper meténdolle o verme da política. Eu ignoraba todo isto cando lle espuxen a idea dun proxecto nacionalista a algún compañeiro que compartía comigo os mesmos ideais. Por iso me estrañou que a resposta fose, de alí a pouco, a creación dun grupo cultural, nucleado arredor dunha editorial. Algo é algo, pensei. Habería que agardar un tempo para que o froito puidese madurecer, a que todos os penitentes se alonxasen do confesionario. Recoñezo que o noso rexurdimento empezou pola lira, pero esta non lle servía a Ulises para loitar con Polifemo. Non tardei moito en comprobar que orientación do grupo era debida ao cordón

O que verdadeiramente lle imprimiu carácter a Brais Pinto foi ser o restaurador do nacionalismo na postguerra. Non por atribuírmonos o mérito os que fomos protagonistas, senón porque así nos ven os que nos contemplan desde fóra

umbilical que unía algúns Brais Pinto coa placenta de Piñeiro. Eu nunca tivera trato persoal co filósofo da saudade. Léralle un artigo sobre o idioma publicado na revista do Centro Galego de Bos Aires, ilustrado cunha fotografía do autor. Polas trazas do retrato, en branco e negro, pareceume un home rexo e pelexón. Cando mo presentaron en Madrid, nas viaxes que facía para controlar a grea, a imaxe que tiña del esnaquizouse. Voz gora, negada para arengas e máis propia para botar a sesta, saúdo flácido. A súa man deixou na miña a mesma impresión que a de Filgueira Valverde na man de Bóveda. Non tiven necesidade de retornar a *Tagen Ata* para descubrir quen era. Xa se adiviñaba nel o traidor que anos máis tarde votaría en contra da representación nacionalista no primeiro Parlamento de Galiza, e a prol da investidura dun Presidente de Alianza Popular, traizoando así tamén ao partido que lle regalara escano. Quizais o problema era que sempre vivira de prestado.

Brais Pinto tivo unha existencia curta pero deixou pegada. Cando os estudantes, que eran maioría, remataron as carreiras, a súa actividade esmoreceu. No tempo que durou deulle un verniz cultural ao Centro Galego, que tiña salas para as partidas de subastado, e aos libros reserváralle un cortello que facía de roupeiro. Non se instituíra aínda o *Día das Letras*, pero promovemos recitais e debates sobre os problemas nacionais. Tivemos ocasión de escoitar os melancólicos versos da Anduriña recitados pola súa voz pousada e garimosa. ¿Vivirá aínda? Carmiña Piñeiro, que penso que facía pouco que estreara os amores que tiña merecidos, rimaba as coitas sentimentais en lírica rosaliana. ¿Qué será dela? Anda por aí nunha foto na que aparece entre Ben-Cho-Shey e Ferrín nunha homenaxe poética a Daniel Sueiro. Quizais o mérito máis importante do grupo foi o de terse convertido en embaixada e referente de Galiza en Madrid. Da Galiza cultural e política, evidentemente, pois a outra, a renegada, escolleu Madrid como casa propia. Recibimos e agasallamos a Ramón Otero, Benxamín Penzol, Lois Soto, Carlos Velo e Luís Seoane. E tamén compartimos inquedanzas con Montero Díaz, xa de retorno da aventura falanxista da xuventude. Piñeiro sempre aparecía de ganchete con Sabell. Entre os dous facían unha das parellas máis coñecidas da sociedade compostelá. Outra formábana as Marías, hai anos donas da Ferradura. E os

Grupo Brais Pinto, Madrid, 1958. Diante da casa en que viviron Rosalía de Castro e Manuel Murguía. De pé, Fernández Ferreiro, Otero Pedraio, Bernardino Graña, Antón Arias e un directivo do Centro Galego. Agachados, Bautista Álvarez, Méndez Ferrín, Reimundo Patiño e Leonardo Fernández Souto

que viviron xuntiños, xuntiños remataron. Un como emisario de Madrid, e o outro como esbirro do PSOE.

Otero Pedrayo merece consideración aparte. Un dos homes máis honestos e consecuentes co seu compromiso nacionalista. O nome del e de Castelao abundan para dar lustre e inmortalizar o partido que nunca abandonaron. Fómolo esperar á estación de Príncipe Pío. Sempre foi un home de transporte público. Pode que del herdase Francisco Rodríguez a preferencia por esa forma de viaxar. Era o día no que se iniciaba o cónclave para substituír a Pacelli por Roncalli. Ou sexa, o Papa nazi polo Papa bo. Lémbrome porque comentamos as esperanzas que Castelao depositara en Quiroga Palacios, a quen Roma lle acababa de conceder capelo, como o futuro Makarios de Galiza. Don Ramón era crente e rezador pero parvo non. Pouco lle faltou para converter o sorriso en gargallada. Como historiador que era, ben sabía que a mitra xa facía moito que deixara de ser galega, e que aquí fora sempre servidora da coroa. Por iso Otero non secundou a aventura iniciada no ano 35 polos galeguistas de sacristía. Desprazárase a Madrid para participar nos actos conmemorativos do centenario da voda de Rosalía e de Murguía. Ademais da placa descuberta na rúa da Ballesta onde vivira o matrimonio e dunha actuación musical no Circo Price, houbo unha velada literaria no Centro Galego da praza de Oriente. Brais Pinto estivo presente en todos eles, e comezou a brandir as armas que afixa. Pasada xa a época da lírica, había que empezar a ensaiar coa épica.

No Circo Price, ao rematar a participación do coro, postos en pé e desafiando a prohibición que pesaba sobor del, os membros de Brais Pinto, catro gatos coma quen di, arrincamos a cantar o himno galego. Ignoro cal foi a actitude da coral. O que nos sorprendeu foi que un sector importante do público secundase a nosa iniciativa. Desde entón o himno nacional endexamais volveu ás catacumbas. A historia debe darlle o mérito a quen o sacou do purgatorio. Boa noticia e bo sinal

En primeiro termo, pola esquerda, Juan Soto, Baixeras, Bautista Álvarez e Reimundo Patiño

ver que os pitos estaban a romper a casca. Do acto do Centro Galego xa se fixeron eco outros compañeiros. Concretamente Fernández Ferreiro nun libro de memorias. Eu mesmo me referín a el en conversas e nalgún escrito. A Otero Pedrayo emparedárono entre Varelita (como el lle chamaba a J.L. Varela) e Fraga Iribarne. ¡Vaia compañía! Ou sexa, fixéronlle a petaca, como vulgarmente se di. O primeiro sacou o látigo para zorregarlle ao patriotismo cutre dos precursores. Sería por agasallar os oídos do xerarca franquista -de corpo presente en prosa de Manuel María- e así poder acceder á cátedra que se lle resistía. A don Ramón, o único que falou galego, tocoulle limpar as babas que o frustrado opositor acababa de cuspir sobre as figuras que son brasón das nosas letras. Por fin o Fraga, home de moitas letras pero mal dixeridas. Facía tempo que levaba no peto dunha camisa de cor azul unha chave para abrir as portas dalgún ministerio. Dáballe igual que fose de letras ou de ciencias, sempre que a carteira levase cartos, non para el senón para comprar aduladores. Político de pintorescas ocorrencias, a primeira delas escoiteilla alí: "Desde que en España manda nuestro invicto *caudillo*, en Galicia ya no existen viudas de los vivos y de los muertos". E tan campante. Só lle faltou pedir o aplauso do auditorio para premiar o inxenio do vilalbés. Non llo escatimamos, pois a provocación, ademais de ridícula, era grave. Os compañeiros apóñenme a min o inicio da revolta que se armou, con pateos, apupos e insultos cos que lle respondemos desde a primeira fila, antes de deixalo plantado no salón de actos. Os pitos acababan de saír do ovo. Por vez primeira lle fixeran unha figa a un fillo mimado da Ditadura. Reservo para outra ocasión enumerar as curiosas xenialidades de don Manuel q.e.p.d.

Xa o dixen ao comenzo, en poucos sitios se salienta o aspecto literario do grupo de Madrid. Inclusive nas obras e traballos especializados. Podía achacarse á dispersión dos fundadores ou á falta de novas incorporacións para

dar continuidade a un camiño que estaba aberto. Estes argumentos valerían de negármolle o posto reservado para el na historia de Galiza. Se despois de máis de medio século a súa memoria segue viva, non se trata dunha simple anécdota, como anécdotas foron varias asociacións hoxe desaparecidas. É que detrás da pluma estaba a espada. O primeiro poemario publicado -o *Bocarribeira* de Otero Pedrayo- constitúe xa, sen quererlo nin pensalo, unha implícita declaración de principios. As novas xeracións nacionalistas tendían a man aos militantes do vello Partido Galeguista. Todos tiñamos claro sermos súbditos dunha soa patria: a patria galega, que deixaría de ser escrava cando fose ceibe. Había quen non pasaba dunha vinculación sentimental e combativa co seu pobo. E tamén quen coidaba que a liberación nacional dependía da revolución mundial. Insignificantes episodios. O que verdadeiramente lle imprimiu carácter a Brais Pinto, o que o meteu na historia, foi ser o restaurador do nacionalismo na postguerra. Non por atribuírmonos o mérito os que fomos protagonistas, senón porque así nos ven os que nos contemplan desde fóra.

Cancelado o proxecto literario -a Galaxia bis pretendida por Ramón Piñeiro- os que fomos núcleo de Brais Pinto iniciamos os trámites para constituír un partido nacionalista, belixerante na clandestinidade, e que incorporase as experiencias obtidas doutros procesos de liberación. Ou sexa, que estivese na *Terra* e máis no *Tempo*. Intentouse co Consello da Mocidade, fracasado por abri-lle as portas aos que entraran co ánimo de boicotealo. ¿Cando aprenderemos a vacinarnos en contra dunha peste que no nacionalismo parece endémica? Xa daquela, cando non había extremismos, andaba o gremio dos moderados á caza de radicais, os que en lugar de combater inimigos adicábanse a amansar rivais. Coñézoos ben. Os mesmos que no ano 63 se confabularon para abortar a miña participación no acto do Día das Letras en Madrid. Os que deliberadamente alongaron os tempos para deixar sen auditorio a intervención final que os boicoteadores me asignaran. ¿Cómo? Rídevos un pouco. Recitando *Unha oración para cada hora do día* de Michel Quoist. Coido que o rezador descoñecía outra obra do mesmo autor: "*Unha oración para rezar pola rúa*". Menos mal. Caso contrario, o galeguismo andaría hoxe en procesión.

Brais Pinto foi o preludio do rexurdir nacionalista, que se consolidou coa creación da UPG no ano 64. Non se me acuse de sectario se poño a este partido no centro do protagonismo. A fábula invéntase, a historia faise. É o primeiro que aparece, o que fai axitación, o que pasa polos tribunais da xustiza, o que tivo militantes na cadea, no exilio e no desterro. E, sobre todo, o

Pancarta pendurada da Alameda de Santiago o Día da Patria Galega de 1968

que acompañou no martirio a Vítor Casas e Alexandre Bóveda. O que conto non son lendas. Está nas actas. Sacou o Día da Patria de San Domingos de Bonaval e levouno á rúa. Deixou de ser liturxia e recuperou o espírito combativo do mitin das arengas. Pois ben, a nova organización xestouse e naceu entre os membros de Brais Pinto. Os dez puntos programáticos foron redactados nunha reunión celebrada en Madrid a principios do mes de xullo, e lixeiramente retocados no acto fundacional de Santiago. Estes son os poderes da UPG. Non os que descubriu Cisneros, decorrendo as cortinas do seu convento. Na recente política galega, río Miño só hai un. Guadianas, varios. Río que aparece e desaparece, tan veleidoso que os portugueses llo devolveron a España en canto pisou terra lusa para que fose morrer en Ayamonte, no mesmo país que o viu nacer. O da nacemento é un falar, pois parece ser o único río fillo de pai descoñecido. Ningún outro máis apropiado para saír do ventre da adúltera Castela, terra que se fartou de parir bastardos.

Xa en marcha o proxecto nacionalista, a colonia galega de Madrid participou activamente na creación de conciencia nacional, principalmente entre o sector estudantil. Proscritos no Centro Galego, presidido por un franquista, que ademais de xeneral tiña a desgraza de apelidarse Lobo, atopamos acougo no *Club de Amigos de la UNESCO*, que xenerosamente nos acolleu na súa sede para o funcionamento do Seminario da Cultura Galega. Pero esta etapa merece outro capítulo ou outra pluma. Concretamente, a de Lois Diéguez, pois xa lle dera protagonismo na *Torre de Babel*.

BAUTISTA ÁLVAREZ